

Lønns- og prisutviklingen

Lønnsutviklingen

Den gjennomsnittlige lønnsveksten falt markert fra 1998 til 1999. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 5,1 prosent i 1999, mot 6,5 prosent året før. Mye av lønnsveksten fra 1998 til 1999 kan føres tilbake til det store overhenge ved inngangen av fjoråret, slik at lønnsveksten gjennom 1999 har vært lavere enn det årsveksten isolert sett indikerer.

I sin første rapport av 21.januar i år anslo Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) årslønnsveksten for alle grupper i 1999 til 4 3/4 prosent. Årsaken til avviket fra de foreløpige nasjonalregnskapstallene er dels forskjeller i definisjon og om-

fang (se egen boks), dels at de foreløpige nasjonalregnskapstallene for noen grupper er basert på noe mer fullstendig informasjon. For hele økonomien var lønnsoverhenge fra 1998 inn i 1999 ifølge TBU 3,2 prosent. Lønnsoverhenge inn i 2000 ble anslått til rundt 1,5 prosent. Basert på TBUs anslag for gjennomsnittlig årslønnsvekst og overheng, kan en regne seg frem til at det tilsvarer en samlet lønnsvekst gjennom 1999 på om lag 3 prosent, mens en tilsvarende beregning for 1998 gir nær 8 prosent. Hvis lønnsveksten gjennom 2000 blir like stor og har det samme forløpet som gjennom 1999, vil den gjennomsnittlige årslønnsveksten fra 1999 til 2000 bli 3,0 prosent gitt TBUs anslag.

Veksten i lønn pr. timeverk var i fjor 5,0 prosent for økonomien samlet. Det var en arbeidsdag mer i 1999 enn i 1998. Dette trekker isolert sett i retning av lavere lønnsvekst regnet per time enn per normalårsverk. En anslått økning i betalt fravær i 1999, trekker imidlertid i motsatt retning.

Lønn etter næring, 1997-1999

Prosentvis vekst fra året før

	1997	1998	1999
Per normalårsverk			
I alt	4,7	6,5	5,1
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	6,5	8,4	5,3
Fastlands-næringer	4,6	6,4	5,1
Industri og bergverk	4,4	6,0	5,0
Andre vareprod. næringer	5,8	7,0	5,4
Primærnæringer	5,7	6,4	5,8
Kraftforsyning	4,0	6,3	4,9
Bygg- og anleggsvirksomhet	6,0	7,1	5,4
Privat tjenesteyting	4,5	6,4	5,1
Varehandel	4,5	6,4	5,0
Samferdsel	4,3	6,5	5,3
Annen tjenesteyting	4,6	6,3	5,1
Offentlig forvaltning	4,3	6,3	5,0
Stat ¹	5,5	6,8	5,6
Sivil	4,1	6,0	4,6
Forsvaret	8,0	9,0	8,6
Kommune	3,9	6,1	4,8
Per utførte timeverk			
I alt	5,1	6,4	5,0
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	6,9	8,3	5,3
Fastlands-næringer	5,0	6,3	5,0
Industri og bergverk	4,8	6,0	5,0
Andre vareprod. næringer	6,2	6,6	5,3
Primærnæringer	5,9	6,1	6,4
Kraftforsyning	4,4	6,1	4,9
Bygg- og anleggsvirksomhet	6,6	6,7	5,3
Privat tjenesteyting	4,9	6,3	5,1
Varehandel	5,0	6,4	4,9
Samferdsel	4,8	6,3	5,2
Annen tjenesteyting	5,0	6,1	5,2
Offentlig forvaltning	4,8	6,4	4,9
Stat ¹	6,1	6,8	5,1
Sivil	4,6	6,0	4,2
Forsvaret	8,1	8,8	8,0
Kommune	4,3	6,3	4,8

¹ Nedgang i antall rekrutter (med lavt lønnsnivå) førte i disse årene til en "vridningseffekt" som bidro til å trekke opp lønnsveksten i statsforvaltningen. I 1999 bidro deltakelsen i KFOR-styrkene til ytterligere å trekke opp den gjennomsnittlige lønnsveksten i statsforvaltningen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Noen lønnsbegreper

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn inklusive naturallønn og overtidsgodtgjørelse samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver på den ene siden og antall normalårsverk på den andre. Antall normalårsverk defineres som summen av antall heltidsansatte og antall deltidsansatte omregnet til heltidsansatte.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk regnet inklusive overtid og eksklusive fravær.

Årslønn: Begrep som bl.a. benyttes av Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) og som omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse en lønns-taker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året. Lønnsveksten med utgangspunkt i dette begrepet ligger normalt nær opp til veksten i lønn pr. normalårsverk. Avvik for sammenliknbare grupper vil i første rekke ha sammenheng med endringer i omfanget av overtid. Normalt vil det også oppstå forskjeller i gjennomsnittsutvikling for hele økonomien fordi TBU ikke dekker alle sektorer (bl.a. ikke utenriks sjøfart) og fordi det benyttes en annen metode i sammenveiningen av lønnsutviklingen i enkeltsektorene.

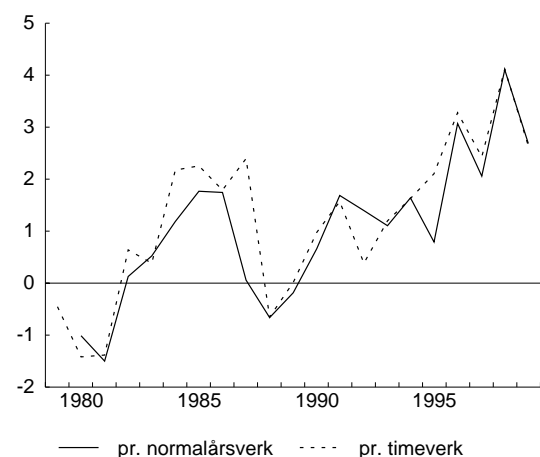
Reallønn: Ved å dele nivået lønnsnivået regnet pr. time eller pr. normalårsverk med en relevant prisindeks (vi har brukt konsumprisindeksen), får en frem et uttrykk for lønnsnivået i faste priser - reallønn - som en kan sammenlikne over tid. Gitt en uforandret skatteprosent vil veksten i reallønn tilsvare veksten i kjøpekraft.

Reallønnsutviklingen siste 20 år

Reallønnsveksten har i de fire siste årene vært klart høyere enn i noen annen periode på 1980- og 1990-tallet. I fjor var økningen 2,7 prosent regnet pr. normalårsverk, mens den var 4,1 prosent, 2,1 prosent og 3,1 prosent i de tre foregående årene.

Mens reallønningene regnet pr. normalårsverk bare økte med knappe 2 prosent fra 1979 til 1989, var økningen fra 1989 til 1999 nær 21 prosent. En av årsakene til dette forholdet er at noe av inntektsveksten på 1980-tallet ble tatt ut i form av redusert arbeidstid. Regnet pr. timeverk var den samlede reallønnsveksten på 1980-tallet vel 6 prosent, mens veksten på 1990-tallet har vært i overkant av 22 prosent. En annet forhold er at 1989 og 1999 er svært forskjellige år sett i en konjunktursammenheng. Den årlige veksten i realtimelønningene var imidlertid i gjennomsnitt 0,2 prosentpoeng høyere på 1990-tallet enn i *konjunkturoppgangen* 1983-87.

Reallønnsvekst. 1979 - 1999 Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I forkant av lønnsoppgjøret i fjor kom innstillingen fra et offentlig utvalg (Arntsen-utvalget) med representasjon fra de største organisasjonen i arbeidslivet. Her het det blant annet at lønnsveksten i 1999 ikke bør bli høyere enn om lag 4,5 prosent, for deretter å komme ned på nivå med våre handelspartnere. Tariffoppgjøret i 1999 ble klart preget av denne ambisjonen.

LO/NHO-oppgjøret var et mellomoppgjør og ble gjennomført ved sentrale forhandlinger. Det ble gitt et kronetillegg på 1,20 per time fra 1. april for alle arbeidere i avtaleområder med lønnsnivå 95 prosent eller lavere enn gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. De sentrale tilleggene i 1999 ga ifølge TBU et bidrag til årslønnsveksten på om lag 0,2 prosentpoeng for arbeidere i NHO-bedrifter. I varehandelen ble det enighet om et generelt tillegg på 1,20 kroner per time.

Konsumprisindeksen etter konsumkategori

Prosentvis endring fra samme periode året før der ikke annet fremgår

	Vekt ¹	Jan.-des. 1998	Jan.-des. 1999	Des. 1999
I alt	1000,0	2,3	2,3	2,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	122,3	4,8	2,9	1,4
Alkoholholdige og tobakk	25,8	9,6	3,1	3,5
Klær og skotøy	59,1	-2,0	-0,8	-0,5
Bolig, lys og brensel	264,2	0,4	2,2	3,8
Møbler og husholdnings- artikler mv.	65,5	0,6	1,3	0,8
Helsepleie	23,8	7,6	4,8	4,5
Transport	192,7	2,0	2,9	4,3
Post og teletjenester	18,0	-3,1	-6,7	-7,9
Kultur og fritid	116,3	1,6	2,2	2,1
Utdanning	12,4	5,6	4,8	5,3
Hotell og restauranttjenester	38,5	4,5	3,4	2,4
Andre varer og tjenester	61,4	5,3	3,8	3,2

¹ August 1999 til juli 2000, i promille.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tariffilletget i 1999 er av TBU beregnet til å bidra med 0,9 prosentpoeng til årslønnsveksten i HSH-bedrifter i varehandelen. I forretnings- og sparebanker ble det gitt et generelt tillegg på alle lønns-trinn på kr 3725, som ifølge TBU ga et bidrag til årslønnsveksten i 1999 med 1,0 prosent.

I statsoppgjøret ble det avsatt en pott til sentrale justeringsforhandlinger på 1 prosent med virkning fra 1. august og en pott til lokale forhandlinger på 0,5 prosent med virkning fra 1. september. I tillegg ble begynnerlønningene endret fra 1. august, tilsvarende knapt 0,1 prosent av lønsmassen. Tariffoppgjøret kan anslås å ha bidratt med om lag 0,6 prosentpoeng til årslønnsveksten i statlig forvaltning. Ettersom lønnsoverhengen i 1999 var spesielt stort i kommunesektoren, ble tariff tilleggene her meget beskjedne og er av TBU beregnet å gi et bidrag til årslønnsveksten på 0,2 prosentpoeng.

Det var små forskjeller i lønnsveksten mellom de ulike hovedsektorene i 1999. Av gruppene etter den mer detaljerte sektorinndelingen i vedleggstabellen var den klart høyeste lønnsveksten per normalårsverk i *utenriks sjøfart* og i *forsvaret* med henholdsvis 7,1 og 8,6 prosent. Utviklingen i *utenriks sjøfart* har sammenheng med at hyrene til utenlandske sjøfolk i stor grad utbetales i dollar, som styrket seg med 3,4 prosent mot norske kroner i fjor. Den sterke lønnsveksten i forsvaret kan føres tilbake til struktureffekten av reduksjon av antall rekrutter og det økte engasjementet i utlandet som følge av deltakelse i KFOR styrkene. Av de øvrige sektorene var den høyeste lønnsveksten i *fiske, fangst og fiskeoppdrett* med 6,0 prosent og i *finansiell tjenesteyting* med 5,8 prosent. Lavest var lønnsveksten i *skogbruk* med 4,0 prosent og i *møbelindustri og annen industri* med 4,4 prosent.

Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI)

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator for bruk i sammenlikninger av prisutviklingen i EØS-området, idet indeksen for hvert land er laget over en felles mal (som på enkelte punkter atskiller seg noe fra KPI). HKPI baserer seg i hovedsak på det samme prismaterialet som KPI, men enkelte varer/tjenester som er problematiske å sammenlikne mellom land er foreløpig utelatt. De varer og tjenester som dekkes i HKPI utgjorde for Norges del om lag 84 prosent av vektgrunnlaget til KPI fra august 1999. Fra januar 2000 er det bare selveierens bokostnader som skiller HKPI fra KPI, i det disse fortsatt er utelatt fra HKPI. HKPI vil da utgjøre rundt 88 prosent av vektgrunnlaget til KPI.

Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). 1998-1999

	Jan.-des. 1998	Jan.-des. 1999	Des. 1999
Norge	2,0	2,1	2,7
Eu	1,3	1,2	1,7

Kilde: EUROSTAT og Statistisk sentralbyrå.

Prisutviklingen

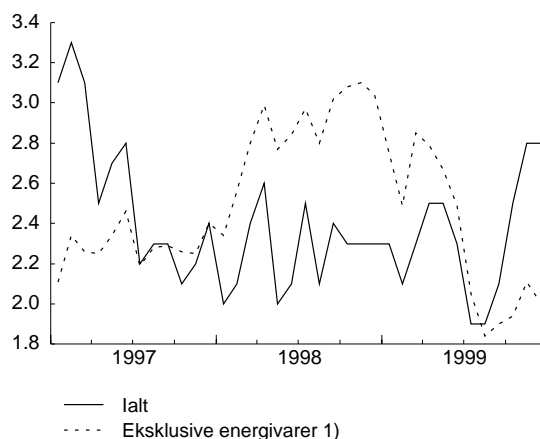
Konsumprisindeksen (KPI) økte med 2,3 prosent fra 1998 til 1999, det samme som året før. Etter noen mindre svingninger i begynnelsen av året, falt KPI-veksten regnet på 12-månedersbasis fra 2,5 prosent i april til 1,9 prosent i august. Deretter økte prisstigningstakten igjen, og kom i november og desember opp i 2,8 prosent. Veksten i prisstigningstakten fra august til desember i fjor kan i stor grad føres tilbake til økte energipriser. På årsbasis var det særlig prisutviklingen for drivstoff og tjenester utenom telefoni som bidro til å trekke KPI-veksten opp i 1999, mens prisutviklingen på elektrisitet, teletjenester og importerte varer trakk i motsatt retning.

I likhet med 1998 var det også i 1999 stor forskjell i prisveksten mellom ulike hovedgrupper av varer og tjenester. Som i de to foregående årene hadde gruppen *post- og teletjenester* den laveste prisveksten, med en nedgang på 6,7 prosent, og *klær og skotøy* den nest laveste, med en nedgang på 0,8 prosent. Gruppene *helsepleie, utdanning og andre varer og tjenester* hadde en markert høyere prisvekst enn gjennomsnittet, henholdsvis 4,8, 4,8 og 3,8 prosent. De øvrige konsumgruppene hadde prisøkninger i området 1,3 til 3,1 prosent.

Forløpet for prisstigningstakten gjennom de tre siste årene har vært sterkt influert av utviklingen i elektrisitet- og bensinprisene. Nedgang i oljeprisene mot slutten av 1997 og gjennom 1998 bidro til en nedadgående tendens i bensinprisene i 1998. Utover i 1999 førte økte oljepriser til økende drivstoffpriser. Mens prisindeksen for drivstoff og smøremidler i januar 1999 lå 1,3 prosent lavere enn sammen måned året før, var

Konsumprisindeksen. 1997-1999

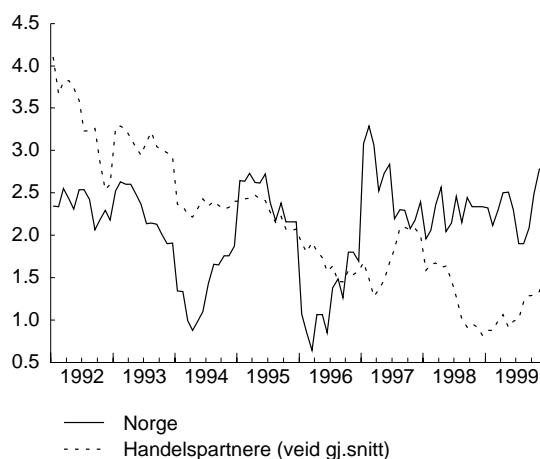
Prosentvis endring fra samme måned året før

1) Elektrisitet, fyringsoljer, annet brensel, drivstoff og smøremidler.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Konsumprisindekser. 1992-1999

Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

indeksen i desember i fjor hele 15,0 prosent høyere enn i desember 1998. På årsbasis var økningen 6,9 prosent. Prisen på elektrisitet til husholdningene faller normalt markert gjennom 2. kvartal og stiger gjennom andre halvår. I fjor var imidlertid disse bevegelsene mye større enn i året før. Mens 12-måneders veksten i januar 1999 var -2,8 prosent var den i august kommet ned i -7,0 prosent. I desember lå imidlertid elektrisitetsprisene 7,2 prosent høyere enn samme måned året før. På årsbasis falt strømprisene med 2,0 prosent. Når delindeksene for *elektrisitet, fyringsolje og annet brensel og drivstoff og smøremidler* holdes utenfor, økte prisstigningstakten i annet halvår i fjor helt ubetydelig, etter å ha vist en klart fallende tendens gjennom første halvår. Den gjennomsnittlige prisstigningen på 12-månedersbasis for alle varer og tjenester utenom disse energirelaterte produktene kan i 1. kvartal 1999 anslås til 2,7 prosent for deretter å falle til 1,9 prosent i 3. kvartal, mens vekstakten i 4. kvartal var 2,0 prosent.

Omlegginger i konsumprisindeksen i 1999 og 2000

Det var ekstraordinære omlegginger i konsumprisindeksen (KPI) i august 1999 og i januar 2000. I august justeres alltid vektene i konsumprisindeksen, ved at man legger inn gjennomsnittlige budsjetandeler fra forbruksundersøkelsen for de tre siste årene. Fra og med august i fjor (publisert 10. september) ble imidlertid KPI også lagt om på flere andre måter.

Ny gruppering fra august 1999

Etter at konsumprisindeksen i over 20 år hadde vært publisert med ni hovedgrupper tok en i august i fjor i bruk en ny konsumgruppering med 12 grupper. Dette er i hovedsak en ren teknisk omgruppering av hvilke varer som skal inngå i hvilke undergrupper og med hvilke navn. Av hovedgruppene er det bare helsepleie det ikke er foretatt noen endringer i, mens det for alle de øvrige gruppene er endringer i innhold. Dette medfører at en ikke vil finne alle undergruppene en hadde før omleggingen, og at prisutviklingen for noen av gruppene med uendret navn vil avvike fra tidligere publiserte vekstrater.

Den nye konsumgrupperingen kalles Classification of Individual Consumption by Purpose (COICOP), og er opprinnelig en FN-standard som ble tatt i bruk av Eurostat i 1999. Den nye grupperingen gjør det lettere å analysere prisutviklingen på tvers av landegrensene, dessuten skal klassifiseringen brukes i flere andre nasjonale statistikker og fører derfor også til nasjonal samordning.

Endret vekt og prisindikator for boligkostnader for selveiere fra august 1999

Tidligere var det selveierens renteutgifter til boligformål som bestemte for hvor mye deres bokostnader skulle veie i konsumprisindeksen. Bokostnadene ble forutsatt å stige i takt med husleieindeksen, som inkluderer leien i borettslag. Fra august 1999 ble imidlertid selveierens bokostnader, og dermed vekten, beregnet med utgangspunkt i leien for tilsvarende bolig i leiemarkedet. Dette bidro til at vektandelen for Bolig, lys og brensel økte vesentlig, fra 21,8 prosent for perioden august 98-juli 99 til 26,4 prosent for perioden august 99 til juli 2000. Prisutviklingen i husleiene måles fremdeles i husleieundersøkelsen, men det er nå bare betalt leie i *leiemarkedet* som brukes til å beregne prisutviklingen i *selveieres* bokostnader. Ettersom husleieveksten etter omleggingen har ligget noe høyere enn gjennomsnittet for KPI, har vektendringen virket i retning av svakt å øke veksten i KPI.

Ny beregningsmetode på detaljert nivå fra august 1999

Ved utarbeidningen av augustindeksen i 1999 ble det innført en ny beregningsmetode for konsumprisindeksen på detaljert nivå. På det mest detaljerte nivået i konsumprisindeksen

beregnes indeksene utelukkende på basis av prisdata, da det ikke eksisterer relevant vektinformasjon om forbruksmønsteret og endringer i dette. Tidligere ble det benyttet en metode som beregnet slike indekser ved hjelp av et aritmetisk gjennomsnitt. I tråd med internasjonale anbefalinger ble dette fra og med august 1999 lagt om til en metode hvor indeksene beregnes ved bruk av geometriske gjennomsnitt. Den nye metoden vil på en bedre måte fange opp løpende endringer i forbruksmønsteret som følge av prisendringer på produkt av tilnærmet lik kvalitet. Omleggingen kan bidra til å endre sesongmessige utslag, men det er ikke grunn til å tro at omleggingen har noen systematiske konsekvenser på årsveksten i KPI.

Nytt referanseår fra august 1999

Siden september 1980 har konsumprisindeksen vært publisert med 1979 som referanseår (1979=100). Fra og med indeksen for august 1999 ble dette endret, slik at det nå er 1998 som er referanseår (1998=100). I forbindelse med dette er KPI for tidligere år kjedet til 1998 som referanseår. En konvensjon i KPI har vært at en bare har publisert indekstallene med en desimal. På grunn av avrunding kan endringstall i den rebaserte indeksen derfor avvike fra tidligere publiserte vekstrater. En må være oppmerksom på at den gamle indeksen, med 1979=100, fortsatt er den offisielle indeksen for perioden september 1980 til juli 1999. For å være helt sikker på at en har korrekte endringstall for denne perioden, må de være basert på indeksen med 1979 som referanseår. Endring av referanseår har ingen systematiske effekter på vekstrater for KPI.

Månedlige endringer i husleiene fra januar 2000

Husleieundersøkelsen vil fra og med januar 2000 bli utført og innarbeidet i KPI (og i den harmoniserte konsumprisindeksen, HKPI) på månedlig basis, mot tidligere i siste måned i hvert kvartal. Dette vil i prinsippet påvirke KPI i de to første månedene i hvert kvartal, men ikke i den tredje. Da verken konsumprisindeksen eller delindekser revideres tilbake i tid, vil omleggingen systematisk påvirke 12-månedersveksten i husleiene og dermed KPI i 2000. Prisstigningstakten i januar og februar vil påvirkes spesielt mye. Dette skyldes at mye av husleieøkningen som tidligere ble registrert i mars faktisk kom i januar. Data fra pilotarbeidet med husleieundersøkelsen viser at 12-månedersveksten i KPI i januar og februar ville økt med rundt 0,2 prosentpoeng i 1998 og 1999 ved en omlegging, mens årsveksten ikke ville bli vesentlig påvirket. Omlegging innebærer at konsumprisindeksen fremover på en bedre måte enn tidligere vil reflektere når husleieendringene faktisk skjer i markedet.

Gjennom 1999 var det en tendens til fallende prisstigningstakt for hovedgruppene *matvarer, post- og teletjenester, helsepleie, hotell og restauranttjenester og andre varer og tjenester*. To hovedgrupper viste en økende prisstigningstakt gjennom 1999, *transport* på grunn av utviklingen i bensinprisen, og *bolig, lys og brensel* på grunn av økende prisstigningstakt for husleie gjennom hele året og for elektrisitetsprisene i annet halvår.

Veksten i konsumprisene hos våre handelspartnere var i fjor jevnt over svært lav. Som et veid gjennomsnitt var veksten på årsbasis 1,1 prosent, om lag det

samme som for den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) i EU. Prisstigningen tiltok imidlertid noe gjennom 1999. I januar 1999 var den gjennomsnittlige KPI-veksten hos handelspartnerne nede i 0,9 prosent, mens den i desember var kommet opp i 1,5 prosent. De tilsvarende vekstratene for HKPI i EU var 0,9 i januar og 1,7 prosent i desember. I denne perioden har inflasjonsforskjellen mellom Norge og utlandet gått litt ned. De spesielt sterke svingningene i de norske elektrisitetsprisene bidro imidlertid til at inflasjonsforskjellen ble redusert gjennom første halvår, og til å øke den gjennom slutten av annet halvår.